

Сөвдиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

рийнхь организацын ажилда-
рийнхь айтыргаларынхь та-
лазы-биле оларга тускый чагаа
чорутна.

Төп сонгулда комиссиязы-
нык турар черинч болгаш
тасхынтыг хадгиргалызынхь
дугайында, Төп сонгулда ко-
миссиязынхь кемжигуверия
аптолжум республикаларже,
крайлар болгаш областаре
сонгулдага баеткедичин чо-
руп турары-биле табылар
болгаш сонгулда комиссияла-
рынга практиктиг дуза чеди-
рери-биле сургакчыладып чо-
рудар дугайында айтыргалар-
ны комиссия база көргөн.

мүрүнүн чогаалыкыч отчёттарын ыылып турар.

■ **ЛВОВ.** Львовтук дэти өөрчиде чөрилерини профессорлары, доцентлери, башкылары СЭКП-нин XXIV съездин материалдарын пропагандалаары-биле хоорайын үлүп-бүдүрүгелеринде лекторларын тургузган. Иван Франко аттыг унверситеттик СЭКП төгүзүгүн кафедрасын ажилдачыларынн инициативасын буугаар ыдыг лектория автобус заводуга ажилдап ателген. Кинескоп, фрезер станоктар заводтарыга, «Львовськыи» заводка политтехниктик, салды-экономикагик, ыш-техниктик институттарын өртемдерин лекторларын организастаи.

■ **ЯКУТСК.** Нарьянн XXIV съездин материалдарын чон ортузуга тааныштылары-биле тургускан баштайгы пропагандагик бөдүгүт Якутиянын согуг талазында районнарже ужулган. 30 агыг ыдыг бөдүгүт тургускан, оларын составында дуржулгалыг лекторлар, пропагандистер, өртемденер, специалистер бар.

ЫШКЫН

лы Москвага чеккен, партия-
ның төөгүгү XXIV съезди-
ниңе кирип, партияның
болсам түртүүгү амдырлы-
нда чууга айтырларын
шингиргелешкен, совхозуна
ош чакын келген делегата
байыр чедирбешаа, делегата
тың эртекен күш-ажалын
орунуу ол кыска-биле докта-
таган.

Фотина Макарова инсти-
тут дооскам, «Знаес» совхоз-
а доотехник болуп ажалда-
рыгыбиле чедип калган. Оол
күш-ажалын оруу ыңчар
этгелен. Оол боор 22 чак эр-
текен. Бо аразында Фотина Ма-
карова катза ажалда-
лазы-биле уулз ардузружуна-
ны чымдырган болсам Ты-
явның эң хоочун айма-айы-
ларынның бирээл — ол
совхозтун директоруна чедир
депешкен. Ам «Знаес» совхоза

турар ой.
Мунгуш, сөөгнн ам ченсе
чедиз тур?
— 450 гектар...
— А Ефимич кайжы?
— Бо база-ла берге кижн
болдур ийик. Дүүн музур 500
гектар болгон чоржуу.
— Ийет, мындй!—деп, Ефим
Бурнаков чоргаар бадмткан
кагды.

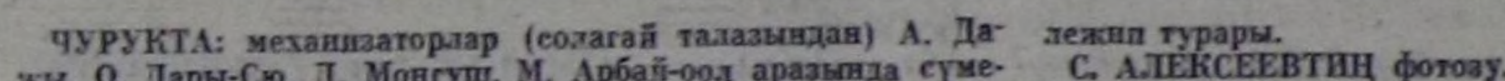
ТААКШЫЛАШКЫН доо-
дулган. Кан агттар база-ла
кызыл доозуну шойбушкан,
күчүлү моторларынын даам-
дидимди-биле ховду хаймык-
шан ажы-инини медделеш-
шан, бурунгар сооп чоруу-

«Тилезте» совхозтун № 8 бригадасында тараа култууралары / тарымыр шөл 3000 ажык гектар. Аңаа шык базырымышынын апрель 9-та эгелзэн. Ам 2800 гектарның шыгын базырган. Илтиртээшпик доостур чыгап келген. Ол хире кызыкмак, шудургу эрлер кандыг-даа ажылды кайып түпүр!

Бригадалық механизаторлары партияның XXIV съезінің шінтірлерін амыдыралға боттандылар, тоску бешчылдың баштайғы чылының часкы хову ажилдарын бедие

агротехниктин деңизге эрт-тиргеш, күзүн гектар чер бүрүзүндөн чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга бүрүн шийитирилг.

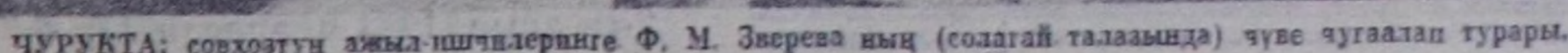
А. КУЛАРОВ.

реен, № 48 тудуг эргелетиле коммунист куч-айы аевоузул уаутрукчуу Федор Напосакин, «Кен-Тей» советхор мураакы сайымыс Ондар Бичин-Уруг, «Кызыл сайымыс» № 9 айтхем сайымыс.

Апрель 15-те РСФСНын Лаптыкы хектер министрствоты СССР-нын Амстердамда салды толго чериге ууур кимин үлөлдөргө холбашты. Нидерландиянын таазана Совет казактын дараазында мелегелен Нидерландиянын алапине дамчыткан.

Бо чыдапты апрель 15-те дуно билимине кыжылар СССР-нын Нидерландияда салты толго чериян бажыкчынын чыныгы казымдарына кылат. Чыдаптылар кымын түндүккө чыгыштан келген чыгыш азиялыктарына болгон оларынч а-бүдөрлөпкөн келкинуери бертик-бөксөгө таварышкан, албынчы болгаш кури-а-лрипкы бажыкчыларга хуш ютаралды чедирген.

А. СОЛУНАМНЫН фотогу.

СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИНИН ДЫҢНАДЫ

1970 ЧЫЛДЫҢ ЯНВАРЬ 15-ТЕ ЧОНУН БУГУ-ЭВИЛЕЛ ЧИЗЕЛИНИН САН-МЕДЭЭЛЕРИН ЕЗУГААР ССРЭ-НИН ЧОНУНУН НАЗЫ-ХАРЫНЫН, ЭРТЕМ-БИЛИНИН ДЕННЕЛИНИН, НАЦИОНАЛ СОСТАВЫНЫН ДЫЛДАРЫН БӨЛГӨШ АМЫДЫРАП ЧУРТААР ХӨРӨНГИЗИНИН ҮНӨР ДӨСТЕРИНИН ДУГАЙЫНДА

1970 чылдың апрельде чонунуң чизелиниң баштайгы доңчу түнөөдөрү парлаа-га үпсө. Амгы үдө ССРЭ-ниң ТЭЗ-и чонунуң эр-хөтөөнүнүн, намы-харыны, өг-бүлө байдалынын, эртем-билиниң, националынын, дилынын болгаш амыдырап чурттаар аргаларынын үдөөнүнүн талазы-биле составын тайылбырлап турар чи-зелин кол түндөөдөрүнүн бирги ээлчөөн аймаккап кылдырып дооскан.

1970 чылдың январь 15-те Совет Эвилелиниң чонунуң черек кырында нийти са-ны малап хыялап сан-тунуң өзүгээр 241.720.134 кижи болган, оң иштинде 111.399.377 эр кижилер болгаш 130.320.757 хөтөөнөр болган; хоорай чоңу 135.991.514 кижи, көдөөни — 105.728.620 кижи.

Чурттуң хоорай болгаш көдө чонунуң саны амгы үдө девишээринге өскө-ришкенин моң адаанда түндөр-биле тайылбырлааттынар:

	Бүгү чоң (млн. кижи)	Оң иштинде		Бүгү чоңга хамаарыштыр (хуу-биле)	
		Хоорайны	Көдөөни	Хоорайны	Көдөөни
1913 ч.	158,2	28,5	130,7	18	82
1939 ч.	190,7	60,4	130,3	32	68
1950 ч.	208,8	100,0	108,8	48	52
1970 ч.	241,7	136,0	105,7	56	44

Хоорай чонунуң 1959 чылдан 1969 чылга чедир үе дургузунда 36 миллион кижи-ге өскөн өскөн чоруну хоорайларга он бир чыл дургузунда 14,6 миллион кижи-ге ала-чалаа өздүккө күсөдү-биле, 5 миллион кижи чурттаачылык көдө-чөдөрүн хоорай кылдыр чаартканын күсөдү-биле болгаш көдөөн хоорайлар-же 16 миллион ажыг кижилик шилчип киргенин күсөдү-биле болгаш. Көдө чонунуң хоорайларга шилчип чоруну үлөтүр бүдүрүлгөсүнүн дыка өскөн-биле холбошкан болгаш социалисттик көдө ажыл-агыйга механизаастаашкынын дең-гөөнүн бедөөнүнүн база күш-ажылдың бүдүрүлгөсүнүн үлөтканын чылдага-ны болган.

Көдө чөдөрлөргө чонунуң ала-чалаа өскөн өздүккө ол-ла үеңн дургузунда 18 миллион ажыг болгаш, ычалаа-да көдө чонунуң саны үстүдө айыткан чылда-гаалар-биле көдөөнүн, а харын 3 миллион кижи кымырланган.

Соолгу чизелер аразында үлөс дургузунда эвилелешкен республикаларын чонунуң саны мындаар өскөргөн:

Чонунуң саны 1959 чылдың январь 15-те (мун кижи)		1970 чылдың январь 15-те	
ССРЭ	208827	241720	116
РСФСР	117534	130079	111
Украин ССР	41889	47126	113
Белорус ССР	8056	9002	112
Узбек ССР	8261	11960	145
Казах ССР	9153	12849	140
Грузин ССР	4044	4688	116
Азербайжан ССР	3698	5117	138
Литва ССР	2711	3128	115
Молдав ССР	2885	3569	124
Латвия ССР	2093	2364	113
Кыргыз ССР	2066	2933	142
Таджик ССР	1981	2900	146
Армян ССР	1763	2492	141
Туркмен ССР	1516	2159	142
Эстон ССР	1197	1356	113

ССРЭ-ниң чонунуң намы-хар талазы-биле тургузуунуң өскөрүшкенин дараа-аында саннар-биле тайылбырлааттынар:

Мун кижи	1939 ч.	1959 ч.	1970 ч.	Бүгү чоңга деңгөөн хуузу		
				1939 ч.	1959 ч.	1970 ч.
Оң иштинде:	190678	208827	241720	100,0	100,0	100,0
0-4 харлыг	23716	24334	20510	12,4	11,7	8,5
5-9 »	10760	22029	24476	5,6	10,5	10,1
10-15 »	28366	47133	29724	14,9	8,2	12,3
16-19 »	13029	14675	17263	6,8	7,0	7,1
20-24 »	15788	20343	17105	8,3	9,7	7,1
25-29 »	18520	18190	13770	9,7	8,7	5,7
30-34 »	15593	13999	12145	8,2	6,4	5,0
35-39 »	12958	11500	10594	6,8	5,6	4,4
40-44 »	9603	10408	10903	5,0	5,0	4,5
45-49 »	7776	12254	12256	4,1	5,9	5,1
50-54 »	6636	10447	9078	3,5	5,0	3,8
55-59 »	5897	8699	12013	3,1	4,2	5,0
60-69 »	8535	11736	17595	4,5	5,6	7,3
70 харлыг болгаш оң-лаа улу...	4462	7972	10919	2,3	3,8	4,5

Чонунуң нийти санын ажал кылдып шыдаар намы-хар кижилик (эр кижи-лер — 18-59 хар, хөтөөнөр — 16-54 хар чедир)

Тус-тус намы-хардыг бөлүктөрдүн айы-биле эр болгаш хөтөөн кижиликтерин санынын дугайында медээлерин адаанда көрсүскөн:

Бүгү чоң	Оң иштинде:	1970 чылдың январь 15-те саны (мун-биле)		Бо намынның 1000 хөтөөн кижи-ге-ле хамаарыштыр эр кижилик саны	
		Эр хөтөөн	1939 ч.	1959 ч.	1970 ч.
Бүгү чоң	111399	130321	921	819	855
0-4 харлыг	10435	10075	1020	1040	1036
5-9 »	12475	12001	997	1035	1039
10-15 »	15145	14579	1006	1037	1039
16-19 »	8310	8453	955	1042	1042
20-24 »	8627	8478	937	978	1018
25-29 »	6813	6957	932	962	979
30-34 »	10408	10737	938	829	969
35-39 »	8140	8454	875	641	963
40-44 »	8759	10244	867	624	855
45-49 »	4744	7512	833	623	631

50-54 »	3430	5848	828	623	607
55-59 »	4273	7740	658	502	552
60-69 »	5922	11673	688	537	507
70 хар болгаш оң-лаа өрү	3288	7631	595	468	431
Чонунуң нийти санын намы-хар-биле алдыр:					
0-43 хар	88243	88075	968	932	1002
44 хар болгаш оң-лаа өрү	23026	42107	733	558	547

Эр болгаш хөтөөн кижиликтерин санында ылгал чорту кымырлап бар чорту: 1939 чылда бүгү чоңга хөтөөнөр эр кижиликтерден 20,7 миллион хөй, а 1970 чылда — 18,9 миллион хөй турган; 43 хар чедир намы-хар талазы-биле алдыр, хөтөөнөр эр кижиликтерден 5,5 миллион хөй турган, а ам бо намы-харын эр болгаш хөтөөн кижиликтерин саны бир дөмөй болу берген.

1970 чылда ССРЭ-ге амак-кадай болушкан эр болгаш хөтөөн кижиликтер 107,2 миллион турган. 1959 чылда 86,5 миллион болгаш 1939 чылда 76,6 миллион болган. Амак-кадай болушканынын саны 1959 чылдың-биле деңгөөн, 23,8 хуу көдөөн. Ычалаа амак-кадай болушкан хөтөөнөрдүн саны ол үеңн дургузунда 10 хардан эгелеш бүгү намы-хар бөлүктөрүндө көдөөн.

1970 чылда бир мун эр кижиликтер 722-и, а бир мун хөтөөнөрдүн 579-у амак-кадай болушкан. Эр кижиликтер-биле деңгөөн, амак-кадай болушкан хөтөөнөрдүн санын эгелеш үлүг эр кижиликтерин санын хөтөөн кижиликтерин санын аянып турары-биле тайылбырлааттынар (үстүндө айыткан ышкыш, чизе үеңн 111,4 миллион эр кижиликтер болгаш 130,3 миллион хөтөөн кижиликтер даңзылаан).

Революция мунуңдагы Россияга чонунуң дөрттүн барык үш кезеэ бирик бол-бес турган. Кыдыкы Соңгу чүктүн, Ортаа Азиянык болгаш чурттуң өскө-даа кыды-кызылгар чөдөрүнүн уластары барык калбаа-биле бирик болбос чоран. Саны чурттуң чонунуң 80 ажыг хуузу болуп турар көдө чонунуң бирик билери хоорай чонунуң бирик билеринден дыка куду турган. Көдө эр кижиликтерин ортузунда бирик билерин дөңгөөн хоорайдагындан барык ийи натап, а хөтөөнөрдүн 3,7 катап куду турган.

Совет эрге чагырамын баштайгы чылдарында бирик билбес чорукту узуу-лаа талазы-биле хөтөөнөрдүн ботандырган түнөөлүндө 1926 чылдың түнөөлүндө беш чонунуң бирик билер хуузу барык ийи катап көдөөн, 1959 чылдың чизелинде үеңн 9-40 хар намы-хар хоорай чонунуң 98,7 хуузу болгаш көдө чонунуң 98,2 хуузу бирик билер болган, тодарайлаа, хоорай болгаш көдө чонунуң бирик билеринде ылгалдар ычалаа-ла барык бүрү-биле узуу-лаа турган. Ол намы-харын бирик билбес чугаа 170 мун эр кижи болгаш 269 мун хөтөөн кижи бар болган. Олар болза колдуунда-ла күш-дамыр талазы-биле четтөөнүн азы хоочу аарыгын чылдагааны-биле школага өөрөңн шыдаар аргазы чок кижиликтер болган. Бирик билбес чорук бүгү өскөдөң республикаларда узуу-лаа турган.

Чуртка бирик билбес чорукту узуу-лаа эр чорук-биле калысраштыр чурттуган. Ычалаага Таджики, Кыргыз, Узбек, Туркмен, Молдав, Казах ССР-лерин чонунуң болгаш Кыдыкы Соңгу чүктүн уластарынын эртем-билинин дөңгөөн эң бедн темптер-биле өскөн.

ССРЭ-ниң чонунуң эртем-билинин деңгөөн соңсаал чокка бедн турар. Дөңгөөн болгаш ортумак эртемниң кижиликтерин санынын өскөрүлгөсүн дугайында саннар көргүзүп турар:

Мун кижи	1939 ч.	1970 ч.	10 болгаш оң өрү намы-хар чонунуң 1000 кижиликке оңаштыр алдыр	
			1939 ч.	1970 ч.
Дөңгөөн болгаш ортумак (долу болгаш долу эвес) эртемниң бүгү кижиликтер	58708	95046	162	361

Ажылдап турар чонунуң аразында дөңгөөн болгаш ортумак эртемниң кижиликтерин үлүг-хуузу улам өскөн:

Мун кижи	1939 ч.	1970 ч.	1959 чылга удуз 1970 ч. хуу-биле		Ажылдап турар 1000 кижиликке оңаштыр:	
					1939 ч.	1970 ч.
Ажылдап турар кижиликтерин нийти санын дөңгөөн болгаш ортумак (долу болгаш долу эвес) эртемниң кижиликтер	42932	75447	176	433	653	

Ол-ла үдө ажылдап турар чонунуң аразында эге база дооспаан чеди болгаш сес чыл эртемниң кижиликтерин улу-хуузу 1959 чылда 33 хуу турганында 1970 чылда 25 хуу чедир кымырлаган, эге өөрдөлгөдөн куду болгаш кижиликтерин хуузу — 24 хуулаа 10 хуу чедир кудулаан.

Эр болгаш хөтөөн кижиликтерин аразында ортумак болгаш дөңгөөн эртемниң кижиликтерин чонунуң чонунуң турар, а ажылдап турар эр болгаш хөтөөн кижиликтерин аразында ол хуу черек кырында бир дөмөй аларган.

1970 чылда сөөлүредир ортумак (долу болгаш долу эвес) болгаш дөңгөөн эртемниң кижиликтерин хуузу хоорайларда ажылдап турар чонунуң дөңгөөн үлөдөн хөй, а көдө чөдөрлөргө чартымда хөй болган.

Эвилелешкен республикалар өзүгээр алдыр, чонунуң эртем-билинин деңгөөн дарааында көргүзүлгө өскөргөн:

10 харлыг болгаш оң өрү намы-хар чонунуң 1000 кижиликке оңаштыр дөңгөөн болгаш ортумак (долу болгаш долу эвес) эртемниң кижиликтер саны	1939 ч.	1959 ч.	1970 ч.	1939 ч.	1959 ч.	1970 ч.
ССРЭ	108	361	483	123	433	653
РСФСР	109	361	489	124	440	656
Украин ССР	120	373	494	139	438	668
Белорус ССР	92	304	440	113	331	594
Узбек ССР	55	352	456	61	447	661
Казах ССР	83	348	470	99	447	655
Грузин ССР	165	448	554	163	492	711
Азербайжан ССР	113	400	471	122	473	674
Литва ССР	81	232	382	82	250	496
Молдав ССР	57	264	397	57	280	508
Латвия ССР	176	431	517	176	502	661
Кыргыз ССР	46	342	452	56	429	643
Таджик ССР	40	325	420	45	407	602
Армян ССР	128	445	516	135	527	697
Туркмен ССР	65	387	475	78	497	682
Эстон ССР	161	386	506	161	448	660

ССРЭ-ниң чонунуң национал болгаш төрөн дилынын хуваалдазы мындаар өскөрүлгө (националдарын оларын 1970 чылда турган санынын эгелеш айы-биле көрсүскөн*)

ССРЭ-НИН МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИН ЧАНЫНДА ТӨП СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ

Националдарын чонунуң саны (мун)

	1959 ч.	1970 ч.	Оларын иштинде ол-ла националдың дилын бөдүнүп төрөн дилы кылдыр саап турарлар (хуу-биле)		Оң иштинде ССРЭ-ниң уластарынын дилын хостуу-биле чугаалап билер (хуу-биле)	
			1959 ч.	1970 ч.	Орус дилы	өскө дилы
ССРЭ-ниң бүгү чоңу	208827	241720	94,3	93,9	17,3	4,2
Орустар	114114	129015	99,8	99,8	0,1	3,0
Украинлер	37253	40753	87,7	85,7	36,3	6,0
Узбектер	6015	9195	98,4	98,6	14,5	3,3
Белорустар	7913	9052	84,2	80,6	49,0	7,3
Татарлар	4968	9831	92,1	89,2	62,5	5,3
Казахтар	3622	5299	98,4	98,0	41,8	1,8
Азербайжаннар	2940	4380	97,6	98,2	18,6	2,5
Армяндар	2787	3559	89,9	91,4	30,1	6,0
Грузинер	2892	3245	98,6	98,4	21,3	1,0
Молдаваннар	2214	2698	95,2	95,0	38,1	3,6
Литвалар	2326	2665	97,8	97,9	35,9	1,9
Еврейлер	2288	2151	21,5	17,7	18,3	28,8
Таджиктер	1397	2136	98,1	98,5	15,4	12,0
Немецтер	1620	1846	75,0	66,8	59,6	1,1
Чуваштар	1470	1694	90,8	86,9	58,4	5,5
Туркменер	1002	1525	98,9	98,9	15,4	1,3
Кыргыстар	969	1452	98,7	98,8	19,1	3,3
Латыштар	1400	1430	95,1	95,2	45,2	2,4
Дагестанның биче уластары	945	1365	96,2	96,5	41,7	8,9
Мордвалар	1285	1263	78,1	77,8	65,7	8,1
Башкирлер	989	1240	61,9	68,2	53,3	2,6
Поляктар	1380	1167	45,2	32,5	37,0	12,7
Эстоннар	989	1007	95,2	95,5	29,0	2,0
Удмурттар	625	704	89,1	82,6	63,3	6,9
Чеченер	419	813	98,8	98,7	68,7	1,0
Марийлер	504	599	95,1	91,2	62,4	6,2
Синистер	413	488	89,1	88,6	58,6	10,7
Кыи болгаш Комм-пермьктар	431	475	88,7	83,7	64,8	5,2

КУДУМЧУЗУ. 1.). TC-26040